

دانشگاه علوم پزشکی شیراز

دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س)

دفتر توسعه آموزش

پایزنه يك تدريس موفق داشته باشيد

نویسنده و گرد آورنده

فاطمه هاشمی

عنوان: چگونه یک تدریس موفق داشته باشیم

نویسنده و گردآورنده: فاطمه هاشمی

ویراستار ادبی به ترتیب حروف الفبا: نادر آقاخانی، سرور جوانمردی فرد، فاطمه هاشمی

ناشر: دفتر توسعه آموزش، دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س)

محل انتشار: دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س)

زمان نشر: پائیز ۸۹

فهرست

صفحه

۳	مقدمه
۶	معنا و تعریف تدریس
۷	عوامل مؤثر در یادگیری
۱۲	ویژگی های معلم برتر
۱۴	آماده کردن محیط تدریس
	<ul style="list-style-type: none"> • آماده کردن محیط کلاس • آماده کردن محیط های همانند سازی شده (آزمایشگاه) • انتخاب محل برای تمرینات بالینی • محیط تمرینات بالینی
۴۰	سخن پایانی
۴۲	منابع

مقدمه :

حرفه های پرستاری و مامایی آمیزه ای از دانش و هنرند و نیاز به تمرین و به دست آوردن مهارت در یک محیط مشابه با موقعیت های اصلی دارند. خوشبختانه این محیط به خوبی در اختیار ما قرار دارد و برای اساتید فرصت های مناسبی به منظور برقراری جریان فعال یاددهی ، و برای فراگیران موقعیت های طلایی برای یک یادگیری فعال و ماندگار وجود دارد. بنابراین لازم است اساتید نقش خود و فراگیر را به خوبی شناسایی نمایند و برای ایفای این نقش حداکثر تلاش خود را بنمایند. در این میان مهمترین هدف آموزش ، تغییر رفتار در فراگیر است و این هدف میسر نمی گردد مگر با درونی شدن آنچه را که آموزش می دهیم ، تغییر نگرش ، بینش ، و باور یا اعتقاد فراگیر.

استراتژی های کلی به منظور دستیابی به اهداف دور دست آموزشی که قبلاً در سطوح وزارت متبوع و هیأت های برنامه

ریزی و ارزشیابی رشته های پرستاری و مامایی تعیین شده اند ، در دانشکده های پرستاری و مامایی با استفاده از روش های تدریس و فعال نمودن آن ها تعدیل می شوند. در این صورت حتی در موارد کاهش یا فقدان انگیزه در فراگیر و یا کمبود تجهیزات و امکانات در محیط های آموزشی ، صورت مسأله یعنی تدریس مناسب، پویا و فعال پاک نمی شود، و اساتید با استفاده از روشهای تدریس مناسب، نه تنها می توانند در فراگیران انگیزش کافی برای فعال شدن و مشارکت در امر آموزش و یادگیری ایجاد نمایند بلکه قادر خواهند بود در شکل گیری یادگیری پایدار و عمیق در فراگیران نقش ایفا نمایند. در نوشتار حاضر درباره ی نحوه ی آماده کردن محیط تدریس و چگونگی امر تدریس موفق مباحث مختصری مطرح گردیده است. از اساتید و صاحب نظران انتظار داریم نظرات و بازخوردهای اصلاحی خود را با ذکر موارد با ما درمیان بگذارند تا نسبت به اصلاحات لازم و تکمیل این اثر

مبادرت شود. امید است مطالب این کتابچه برای گروه های
آموزشی مفید فایده واقع گردد.

فاطمه هاشمی

معنا و تعریف تدریس

برخی از صاحب نظران تدریس را به معنای «همورزی متقابلی می دانند که بین معلم و شاگرد و محتوا در کلاس درس جریان دارد». گروهی دیگر تدریس را به معنای «بیان صریح معلم درباره آنچه باید یادگرفته شود» می دانند و عده ای نیز «فراهم آوردن موقعیت و وضعیتی که یادگیری را برای شاگردان آسان کند» تدریس نامیده اند. در مجموع می توان گفت که تدریس یک فعالیت آگاهانه است که براساس هدف خاصی و نیز بر پایه وضع شناختی فراگیران انجام می گیرد، و موجب تغییر در رفتار آنان می شود. و به عبارتی ، تدریس یک سلسله فعالیت‌های منظم ، هدفمند و از پیش طراحی شده است که با هدف ایجاد شرایط مطلوب یادگیری انجام می‌گردد. این سلسله فعالیت ها به صورت تعامل و رفتار متقابل بین معلم و فراگیر جریان می یابد، به این معنی که ویژگی ها و رفتار معلم بر فعالیت ها و اعمال فراگیران مؤثر واقع می گردد. بنابراین فعالیت های پراکنده و یک

جانبه ی معلم که منجر به تغییر در فراگیر نشود تدریس گفته نمی شود. در تدریس علاوه بر هدفمند بودن، انتخاب روش تدریس هم مهم است که باید متناسب با اهداف و مقاصد باشد، یعنی بیان کننده رفتاری باشد که قرار است در فراگیر ایجاد شود. در این میان مفاهیم بایستی به طریقی ارائه شوند که مطابق با فهم و توانایی فراگیران باشد.

عوامل مؤثر در یادگیری

پنج عامل عمده که در یادگیری مؤثرند شامل حافظه (Memory) ، آمادگی مغزی (Arousal) ، انگیزه یا تمایل (Motivation) ، ساختار (Structure) و پس خواند (Feedback) می باشد.

حافظه : حافظه دارای دو بخش کوتاه و دراز مدت است. مهارت معلم خوب در آن است که مطالب را در حافظه کوتاه مدت فرد

جایگزین سازد و کمک کند که این اطلاعات به بخش دراز مدت او منتقل شود. باید توجه داشت که در حافظه کوتاه مدت ، اطلاعات مختصری ذخیره می شود و نیمه عمر آن هم کوتاه است. این نوع حافظه کوتاه است و توسط عوامل محیطی تغییر می کند، لذا شرایط کلاس برای یادگیری حایز اهمیت است. اطلاعات دریافت شده هنگامی به حافظه دراز مدت منتقل می شوند که درک شده باشند و این ممکن نخواهد بود مگر اینکه مطلب به گونه ای مطرح گردد که قابل فهم باشد و مهم تر از آن، اینکه فراگیر به آموزش معلم توجه کامل نماید، یعنی مغز آمادگی و شخص برای یادگیری تمایل داشته باشد.

آمادگی مغز: یعنی تمرکز و آمادگی مغز جهت کسب اطلاعات جدید و داشتن انگیزه . آمادگی مغز حالتی را می رساند که فرد ، همه ی فعالیت های خود را جهت انجام یک کار خاص متمرکز سازد. نقش معلم این است که حالت آمادگی مغز و انگیزه جهت یادگیری فراگیر را افزایش دهد. اگر آموزش (مثلاً سخنرانی) بی

وقفه ایراد شود در همان چند دقیقه اول، فراگیری به سرعت کاهش و در آخر آموزش به میزان مختصری افزایش یافته، سپس مسیر معمولی خود را طی می کند. مطالعات دیگر نشان داده اند که حداکثر یادگیری فراگیر در ۲۰ دقیقه اول آموزش است. نکته جالب آن که عین این روند، در مورد خوب بودن نحوه کار معلم وجود دارد. مثلاً زمانی که در کلاس سخنرانی می کنید و می بینید که چند نفر چرت می زنند، بدانید که مشکل از شما است. زیرا نتوانسته اید آمادگی مغز و تمایل فراگیر را به میزان مناسب برسانید.

انگیزه یا تمایل : تمایل یه یادگیری آن قدر مهم است که تأثیر آن در میزان یادگیری حتی از درجه ی هوشی بیشتر می باشد. بدیهی است که اگر مطلب با آنچه که فراگیر در نهایت در عرصه کار انجام می دهد ارتباط بیشتری داشته باشد، اگر کنجکاوی او در ابتدای آموزش بر انگیزه شود، و اگر معلم نسبت به ارائه

مطلب اشتیاق نشان دهد و نحوه ی ارزیابی (امتحان) و فیدبک به فراگیر مشخص باشد، تمایل به یادگیری بیشتر خواهد شد.

ساختار : علاوه بر ایجاد آمادگی مغز و تمایل به یادگیری فراگیر، ساختار منطقی محتوای آموزش (مثلاً سخنرانی) نیز اهمیت دارد. در ابتدای آموزش، به فراگیر بگویید که محتوای آموزش (صحبت) شما از چه بخش هایی تشکیل شده است. نرم افزار های کامپیوتر، تخته سفید ، اورهد یا اوراقی که مطالب خود را روی آن ها نوشته اید، استفاده کنید. بعلاوه میزان یادگیری با گفتن مثال ها افزایش می یابد، لذا هنگام آموزش مثالهای مناسبی بزنید تا فراگیر فرصت پیدا کند آنچه را که تا آن موقع بیان شده است در ذهن خود مرور کند. بهتر است مختصری از اطلاعات پایه ای را که مورد نیاز فراگیر می باشد، در آموزش خود بگنجانید. هیچ گاه تصور نکنید آنچه که قبلاً به فراگیر آموزش داده شده ، درخاطرش مانده است.

بازخورد (فیدبک) : به خصوص نوع مثبت و تشویقی آن در یادگیری مؤثر است. اگر امتحان در انتهای تدریس برگزار شود ، میزان یادگیری فراگیر را افزایش می دهد. بدیهی است نوع ارزیابی باید از قبل برای فراگیر مشخص شده باشد.

عوامل مؤثر در تدریس

متغیرهای متفاوتی از جمله ویژگی های معلم و فراگیر ، ساختار نظام آموزشی، و محتوای آموزشی در امر تدریس مؤثرند. معلّم تلاش می نماید با دستکاری و کنترل متغیرهای مختلف ، وضعیتی به وجود آورد که یادگیری حاصل شود. هر چند شناخت و کنترل تمامی عوامل و متغیرها توسط معلّم کار آسان و ممکن نیست. ولیکن شناخت معلم نسبت به این عوامل او را قادر می سازد که در تنظیم فعالیت های تدریس ، تصمیمی آگاهانه بگیرد. از آنجائیکه بسط تمامی متغیرهای یاد شده از حوصله این نوشتار خارج است لذا سعی می گردد متغیرهای فوق در کتابچه های

تکمیلی بعدی به بحث گذاشته شوند. و با توجه به اهمیت نقش معلم در تدریس و یادگیری در این قسمت از بحث به فهرستی از ویژگی های معلم برتر پرداخته می شود.

ویژگی های معلم برتر کدام است؟

نویسندگان مختلف در منابع گوناگون ویژگیهای متعددی را برای معلم برشمرده اند که در اینجا به لیستی از اهم ویژگیها اشاره می گردد:

۱- در انگیزه دادن به فراگیران و توسعه اهداف آن ها توانمند

می باشد

۲- به افراد تلاشگر یاری می دهد

۳- در افزایش عزت نفس فراگیران توانمند است

۴- به مشکلات فراگیران توجه نشان می دهد و همواره در

دسترس است

۵- فراگیران را با مشاغل آشنا نموده و نظر آن ها را به کار و

فعالیت در عرصه جلب می نماید

۶- در جلب انگیزه و علاقه ی فراگیران نسبت به موضوع درس

قادر است

۷- اسامی فراگیران خود را می داند

۸- دارای تفکر خلاق است

۹- ایثارگر و عاشق تدریس است و به جمیع جهات توجه دارد

(جامع نگر است)

۱۰- قادر به انتقال علاقه و انگیزه خود به فراگیر است

۱۱- علاوه بر استفاده از فن آوری و یادگیری فعال و

مشارکتی ، فراگیران را نیز به این روش دعوت می نماید

۱۲- از بحث های دسته جمعی استفاده نموده و مهارتهایش

را با جمع شریک می کند

۱۳- برای آموزش مهارت های عقلی و بیانی وقت می گذارد

۱۴- روش های تدریس خود را روز آمد ، بازبینی و ارزیابی

می نماید.

آماده کردن محیط تدریس

شما علاوه بر برنامه ریزی برای تدریس، به آماده کردن کلاس و محیط بالینی نیاز خواهید داشت. تجربیات تئوری و عملی برای کمک به فراگیران در کسب دانش، مهارت‌ها و نگرش جدید، مکمل یکدیگر هستند. پیشرفت در دانش، مهارت و نگرش جدید فراگیر در کلاس با توضیح تئوری یا به نمایش گذاشتن^۱ مطالب مقدمه ای و زمینه ای مرتبط با مهارت هایی که قرار است کسب شود به تدریج آغاز می‌شود. کسب دانش، مهارت و نگرش جدید در محیط آزمایشگاهی، جایی که فراگیران در آن تمرین می‌کنند و مهارت‌های لازم را بدست می‌آورند نیز ادامه پیدا می‌کند. در آخر، این مهارت‌ها و کسب تجارب در برخورد با بیماران در محیط بالینی کامل می‌شود. شما باید کاملاً برای تدریس عملی و تئوری آمادگی داشته باشید تا مطمئن شوید که فراگیران در جلسات علمی برای آموختن مسائل تئوری ، به کارگیری دانش، مهارت ها و نگرش، در کلاس، آزمایشگاه تمرین

1-Demonstration

مهارت‌ها و محل کار کردن با بیماران یعنی محیط بالینی فرصت‌های متناسب با مطالب آموزش داده شده را دارند.

هدف اصلی

بعد از کامل کردن این قسمت شما قادر خواهید بود برای تدریس در کلاس و آموزش یا تدریس بالینی آماده شوید

اهداف حمایت‌کننده

برای دستیابی به این هدف شما باید:

- ۱) محیط کلاس را آماده کنید.
- ۲) برای تمرین در محیط آزمایشگاهی آماده شوید
- ۳) مکان‌هایی را برای کارآموزی انتخاب کنید.
- ۴) محیط کارآموزی را آماده کنید.

آماده کردن محیط کلاس: کلاس باید از محیط مناسبی برای یادگیری برخوردار باشد. سئوال‌های زیر را در نظر بگیرید.

- آیا فضای کافی برای تعداد افراد وجود دارد؟

- در کلاس باید فضای مناسب برای: یک میز در جلوی کلاس جهت قرار دادن وسایل آموزشی، فضای لازم برای قرار دادن وسایل صوتی - تصویری (فلیپ چارت، پروژکتور، کامپیوتر، ویدئو، مانیتور) وجود داشته باشد.
- فراگیران باید قادر باشند صفحه‌ی تصویر را به خوبی ببینند.
- فضایی که فراگیران بتوانند با هم در گروه‌های کوچک کار کنند. اگر فضای کلاس شما اجازه‌ی فعالیت‌های گروهی را نمی‌دهد، اتاقی که برای تمرینات آزمایشگاهی مورد استفاده قرار می‌گیرد، می‌تواند مکان مناسبی برای این کار باشد.
- آیا کلاس از سرمایش و گرمایش و تهویه مناسبی برخوردار است؟ چیزهای ساده‌ای مثل اضافه کردن پنکه، دستگاه‌های گرم کننده و یا پرده‌های تیره برای جلوگیری از ورود نور اضافی می‌تواند فضای کلاس را راحت‌تر و مناسب‌تر کند
- آیا نور کلاس کافی است؟ مطمئن شوید نور کافی در کلاس وجود دارد و کلاس می‌تواند هم زمان به اندازه

کافی برای نمایش فیلم تاریک و برای یادداشت برداری فراگیران روشن باشد.

- آیا صندلی‌ها مناسب هستند؟ بعضی از کلاس‌ها صندلی ثابت دارند. اما بعضی کلاس‌ها دارای صندلی متحرک هستند. مطمئن شوید که همه فراگیران می‌توانند شما و وسایل کمک آموزشی را به خوبی ببینند. صندلی‌های متحرک برای کلاس بهتر است، چون می‌توان برای کارهای گروهی آن‌ها را جا به جا کرد و معلم نیز می‌تواند در صورت لزوم به گروه‌های مختلف سربزند.

- آیا وسایل سمعی - بصری دردسترس هستند؟ مطمئن شوید وسایل کمکی به آسانی در دسترس باشند.

صفحه‌ی نمایش باید به اندازه‌ی بزرگ باشد که تمام فراگیران بتوانند آن را به خوبی ببینند. در کلاس باید اتصالات برق، سیم کابل اضافه، آداپتور، و سیم‌های رابط به اندازه‌ی کافی وجود داشته باشد.

فضایی به وجود آورید که فراگیران بتوانند دور هم جمع شوند و دروس را مرور کنند، فیلم نگاه کنند و نمودارها و پوسترها را بررسی کنند. (برای مثال پوستره‌های موفقیت‌های بدست آمده در بیماری‌های کودکان و یا پوستره‌های آناتومی). انجام این کار

ممکن است در بعضی کلاس‌ها مانند سالن‌های کنفرانس سنتی با صندلی‌های ردیف شده دشوار باشد. در این حالت فراگیران برای انجام کارهای گروهی باید روی صندلی خود بچرخند. هر چند ممکن است شما نتوانید کلاس را خودتان انتخاب کنید و یا با کمبود کلاس و امکانات روبرو باشید. اما در بین همین امکانات اندک به دنبال تغییرهایی باشید که می‌توانید برای بهتر شدن محیط کلاس خود ایجاد کنید.

برای تمرین در محیط‌های همانند سازی شده با محیط بالین (آزمایشگاهی) آماده شوید: بعد از معرفی یک عنوان یا مهارت جدید، فرصت‌ها و موقعیتهایی فراهم کنید تا فراگیران اطلاعات جدید را به کار گیرند یا مهارت‌های جدید را در صورت امکان در محیط همانند سازی شده با محیط بالین (آزمایشگاهی) تمرین کنند. محیط‌های آزمایشگاهی، مکان‌هایی هستند که فراگیران می‌توانند با یکدیگر در کارهای گروهی شرکت کنند، آزمایش‌های کلینیکی انجام دهند، فیلم نگاه کنند، با مدل‌های آناتومی تمرین کنند و یا با کامپیوتر کار کنند.

امکان دارد بعضی از محیط‌های آموزشی فضا و منابع لازم را برای ساختن یک محیط رسمی و مناسب (همانند سازی

شده با محیط بالین) برای تمرین داشته باشند. این محیط های آموزشی گاهی اوقات به عنوان محیط های آموزشی کسب مهارت، مرکز تمرین فراگیران، مرکز مهارت های بالینی و یا مرکز یادگیری فراگیران شناخته می شوند. یادگیری چگونگی اندازه گیری فشارخون و یا پیدا کردن تاریخچه بیماران را به یاد می آورید؟ هنگام یادگیری این مهارت ها چه چیزی بیشتر به شما کمک کرد؟ کنفرانس ها و یا انجام تمرین؟ مسلماً انجام تمرینات برای بدست آوردن مهارت های جدید لازم است. در زیر مثال هایی از فعالیت های تمرینی که در محیط های همانند سازی شده با محیط بالین (آزمایشگاهی) بسیار مفید است نوشته شده است:

- تمرین آموخته ها با دیگر فراگیران به وسیله اجرای نمایش
- یادگرفتن معاینه لگن به وسیله استفاده از مدل های آناتومی
- تمرین کردن اندازه گیری سرعت تنفس با استفاده از فیلم درباره کودکانی که مبتلا به عفونت های حاد تنفسی هستند.
- تمرین ارزیابی تغذیه ی کودک به وسیله مادر با استفاده از بیمارناها

- ایجاد موقعیت تمرین در محیط آزمایشگاهی قبل از ورود به محیط بالینی برای فراگیران بسیار سودمند است.
- تمرین کردن با مدل‌های آناتومی و بیمار نماها (مثل افراد داوطلب و دیگر فراگیران) به فراگیران این موقعیت را می‌دهد که مهارت‌ها را بدون آسیب‌رساندن و یا ناراحت کردن بیمار یاد بگیرند.

در اینجا به راه‌هایی برای ایجاد کردن موقعیت‌های یادگیری در محیط‌های آزمایشگاهی اشاره می‌شود:

- در کلاس درس: بعد از آموزش دادن مطالب تئوری جلسه‌ای را برای تمرین فراگیران اختصاص دهید وسایل لازم را فراهم کنید و جایی را به وجود آورید که فراگیران در آن تمرین کنند. (به وسیله‌ی تغییر دکور در همان کلاس و یا رفتن به کلاس دیگر). قسمتی از وقت کلاس را برای تمرین کردن فراگیران در نظر بگیرید. اگر فضا و امکانات مناسبی در کلاس ندارید به کلاس دیگری که جای کافی دارد بروید.

در لابراتورهای ارتقاء مهارت و یا مرکز مهارت‌های بالینی: با بخش اداری، استادان و دیگر کارکنان برای ایجاد تسهیلات آموزشی برای مهارت‌های بالینی مذاکره کنید. این کار می‌تواند به وسیله

آماده کردن مکان‌های موجود و یا ساختن مکان‌های جدید انجام شود. برای مثال انباری و یا یکی از بخش‌ها می‌تواند به لابراتور تبدیل شود.

اختصاص دادن مکانی برای کسب مهارت‌های بالینی از آن جهت مفید است که:

- به آسانی در دسترس استفاده‌کنندگان قرار دارد
- براساس نیاز فراگیران طراحی و تجهیز می‌شود و می‌تواند نیاز فراگیران را برآورده کند.
- برای فراگیران، کارمندان و بیماران جذاب است.
- مجهز به وسایل سمعی - بصری، وسایل ارتباطی و کامپیوتر است.

در محیط کارآموزی : با مسئول کلینیک برای استفاده از اتاقی که برای کارهای گروهی و وسایل کمک آموزشی فضای کافی دارد صحبت کنید. وسایل مورد نیاز را آماده کنید و قبل از آمدن فراگیران، جای آن‌ها را مرتب کنید. موقعیتی برای تمرین کردن در فضای آزمایشگاهی به وجود آورید که فراگیران قبل از کارمستقیم با بیمار، در زمان خلوتی محیط بالینی و یا بلافاصله بعد از جلسات تمرین بتوانند در آن جا تمرین کنند. مهم نیست

که کجا را برای تمرین انتخاب می‌کنید، وسایل مورد نیاز برای تمرین را تهیه کنید. مطمئن شوید که وسایل مربوط (مانند کتاب، چک لیست و بسته‌های آموزشی) در دسترس شما هستند. وسایل را قبل از آمدن فراگیران طوری مرتب کنید که فضای کافی برای کار با مدل‌ها، نگاه کردن به فیلم‌ها و یا کارهای گروهی داشته باشند. نور محیط را تنظیم کنید و مطمئن شوید که در صورت لزوم می‌توانید درب را قفل کنید. از موارد ذکر شده ی زیر آن چه برایتان مقدور است را تهیه کنید:

مدل‌های آناتومی: مثل مدل سینه، کاندم، لگن، مدل‌های بازو برای تزریق، در صورت امکان مدل‌های دیگر مثل مدل زایمان، مدل‌های وازکتومی بدون جراحی را می‌توانید تهیه کنید. در بسیاری از مراکز استادان از مدل‌های دست ساز خود استفاده می‌کنند.

وسایل آموزشی: مثل کتاب‌های مرتبط با مطلب، چک لیست‌ها، کتابهای کمک درسی، فیلم‌ها، نرم افزار کامپیوتر، بعلاوه موضوع‌های اضافی مثل تغذیه با شیر مادر، سلامت کودک، بلوغ و سلامت تولید مثل، سلامت مادر و نوزاد را نیز در ذهن داشته باشید. لوازمی مثل میز و صندلی، جایی برای شستن دست، چراغ

و لامپ اضافی، نوار ویدیوئی، ویدئو و مانیتور و فلیپ چارت، کاغذ و ماژیک را تهیه کنید. وسایل پزشکی مثل دستکش آزمایش، ابزار و وسایل لازم، روپوش، پنبه و گاز، سرنگ، مواد شستشو دهنده ی دهان، داروهای ضد عفونی، داروی ضد بارداری و هر دارو یا وسیله پزشکی مورد نیاز برای آموزش و تمرین را حتی اگر اتاقی جدا برای تمرین کردن در نظر گرفته نشده باشد تهیه کنید. برای ایجاد امکانات برای تمرین تلاش کنید. برای هر درس و مهارت و فعالیت گروهی، وسایل مخصوص را فراهم کنید.

معرفی و اداره ی محیط آزمایشگاهی (همانند سازی شده با محیط بالین)

در این متن، ما از عبارت آزمایشگاه ارتقاء مهارت^۱ (SDL) برای محیط تمرینات تکمیلی آزمایشگاهی استفاده می‌کنیم. برنامه ریزی و ایجاد آزمایشگاه ارتقاء مهارت ، نیازمند وقت، منابع و پشتیبانی و حمایت مدیریت خواهد بود. در زیر به مراحل لازم برنامه ریزی و ایجاد SDL چه برای دانشگاه (دانشکده) و یا برای درمانگاه محل تمرین (محیط بالینی) اشاره می‌شود: مطمئن شوید که مدیریت با اختصاص دادن محل

1- Skill Development Lab(SDL)

انتخاب شده و فراهم کردن وسایل لازم و امکانات به پشتیبانی از SDL تمایل دارد

- اتاقی انتخاب کنید که بتوانید درب آن را قفل کنید.
- اتاق انتخابی شما باید نور و فضای مناسب برای کار گروهی فراگیران را داشته باشد.
- اتاقی را انتخاب کنید که امن باشد. اتاق باید دارای یک کمد برای قرار دادن وسایل قیمتی مثل ویدئو و ضبط یا مانیتور و دیگر وسایل باشد.

معرفی آزمایشگاه ارتقاء مهارت (SDL): برای صحبت کردن با مدیرانی که در ایجاد و اداره ی SDL نقش دارند چند مطلب وجود دارد. باید در مواردی مانند مکان، وسایل و اداره ی SDL بین کارکنان توافق وجود داشته باشد. مراحل ذکر شده در شروع برنامه ریزی و ایجاد SDL به شما کمک می کند.

- کارکنان اداری را که قادر به تصمیم گیری های جدی در موارد مربوط برای شروع مذاکرات در مورد این که چرا SDL برای موسسه سودمند است و چگونه می توان به وسیله برنامه های موجود SDL را اداره و از آن استفاده کرد به کار گیرید.

- افرادی را انتخاب کنید که کار آنها آموزش مهارت‌ها است تا بتوان به عنوان مربی و یا راهنمای گروه‌های کارآموزی و مدیریت و پیش بردن SDL از آنها استفاده نمود.
- گروهی را برای ایجاد توافق در مواردی مثل مکان، دکوراسیون، مسئولیت لوازم و وسایل، برقراری رابطه دانشکده با SDL و استخدام و به کارگیری افراد شایسته تشکیل دهید.
- برای مجهز کردن مکان مدل‌ها، میز و دیگر وسایل را جمع آوری کنید. میزهایی با جای کافی برای کار گروه های فراگیران با مدل‌های آناتومی تهیه کنید. فضایی با میز و صندلی کافی برای کار گروهی و درس خواندن فراگیران تهیه کنید. لوازم و وسایل آموزشی را در قسمت مرکزی قرار دهید. نمودارهای دیواری و پوسترها را به دیوار بچسبانید. مطمئن باشید که نور، مناسب است. مدیران جهت خرید لوازم و فراهم کردن وسایل آموزشی به یک لیست واقعی و پشتیبانی مالی نیاز خواهند داشت. این لیست را آماده کنید.

- ارتباط دانشگده با SDL را برقرار کنید. در مورد هدف SDL و نحوه استفاده و اهمیت مدل‌ها و نقش چک لیست‌ها در نشان دادن و کسب مهارت‌ها و نیز ساعات کار SDL ، با فراگیران صحبت کنید. چگونگی قرار دادن SDL در کنار روش تدریس موجود را برنامه ریزی کنید. مشخص کنید چه زمانی فراگیران ارشد دانشکده و اعضای مورد نیاز در SDL مشغول به کار می‌شوند و چه کسی از آنها دعوت به کار می‌کند.
- میان فراگیران و SDL ارتباط برقرار کنید. روزی را برای آغاز کار خود و آشنایی و گروه بندی فراگیران تعیین کنید. در مورد اینکه مرکز کی آغاز به کار خواهد کرد، چه زمانی مهارت‌ها آموزش داده می‌شوند، زمان تمرین، به چه کسی برای دریافت کلید مراجعه شود و به چه کسی برای پاسخ دادن به سئوالات مراجعه شود صحبت کنید. چگونگی استفاده از مدل‌های آناتومی را آموزش دهید. نشان دهید که چگونه از چک لیست برای تمرین با مدل‌های آناتومی استفاده می‌شود.

اداره ی تمرین‌های آزمایشگاهی(کارهای همانند سازی شده):^۱

- در محل نگهداری کلیدها ساعات کار SDL و بقیه زمان بندی‌ها را نصب کنید. چگونگی دستیابی به SDL بعد از ساعات کاری(اداری) را توضیح دهید.
- به اعضای مربوطه یادآوری کنید که استفاده از SDL برای نشان دادن مهارت‌ها و تکمیل تجارب قبلی بالینی است.
- شخصی را برای نگهداری کلیدها تعیین کنید.
- در مدت تعیین شده برای تمرین و آموزش، فراگیران ارشد و اعضا را در محل SDL استخدام کنید.
- از وسایل، منابع و لوازم به خوبی نگهداری کنید و مطمئن شوید که این وسایل برای استفاده‌های دیگری قرض گرفته نشده باشند.
- چند تن از فراگیران ارشد را انتخاب کنید تا هنگام تمرین در آنجا باشند. بین این فراگیران و SDL ارتباط برقرار کنید.

قبل از اینکه آنها را به عنوان دستیار خود تعیین کنید برای ارزیابی مهارت آنها در کار با مدل‌ها از چک لیست استفاده کنید.

گزارش خلاصه ای از SDL : تامین و نگهداری یک SDL ممکن است فراتر از توانایی هر سازمان یا موسسه با بودجه و کارکنان محدود باشد. شما نه تنها برای معرفی و راه اندازی SDL، بلکه برای تهیه و نگهداری وسایل و لوازم و استخدام افراد شایسته باید بودجه ی کافی در اختیار داشته باشید. اگر دانشگاه یا دانشکده نمی تواند SDL به وجود آورد، آموزش و تمرین را در محیط‌های آموزشی دیگر اجرا کنید . مهم تر از اینکه تمرین کجا انجام می‌شود این است که تمرینات چگونه انجام می‌شود. مشاهده ی مهارت‌های عملی، موقعیت تمرین و تکمیل مهارت قبل از کار با بیمار، در جلسات تمرین صورت گیرد

محلی را برای تمرینات بالینی انتخاب کنید

هنگام ارزیابی یک محل برای تضمین دستیابی فراگیران به تجربه‌های مورد نیاز، موارد زیر را در نظر بگیرید:

آیا این محیط با دروس آموزش داده شده سازگار است ؟
مدیریت و کارکنان درمحل تمرینات کلینیکی باید تمرینات را بر

اساس استانداردها اجرا کنند و محیطی فراهم کنند که با مهارت‌های آموزش داده شده سازگار باشد. برای مثال، اگر آموزش در مورد بلوغ و راجع به سلامت تولید مثل باشد، درمانگاهی را انتخاب کنید که در آن افراد به راحتی بتوانند به تمرینات لازم بپردازند و رفتار صحیح با بیماران مثل احترام گذاشتن به مسائل محرمانه بیماران را یاد بگیرند.

آیا کارکنان پذیرای نظارت بر فراگیران هستند؟ به عنوان مثال اکثر کارکنان درمانگاه‌ها پذیرای فراگیرانی که برای کار آموزشی به محل کار آنان می‌آیند، هستند. آن‌ها خود در این موقعیت قرار داشتند و ممکن است در آینده نیز قرار بگیرند. اگر تعدادی از کارکنان تمایل به پذیرفتن فراگیران نداشتند، از آن‌ها به عنوان مربی استفاده نکنید چون رفتار ناخوشایند آن‌ها باعث ایجاد فضای نامناسب برای یادگیری می‌شود.

آیا در آن جا فضای کافی برای تعداد فراگیران وجود دارد؟ در محل درمانگاه باید برای فراگیران و استادان فضای کافی وجود داشته باشد. همچنین باید مطمئن باشید که بیماران، کارکنان و فراگیران می‌توانند بدون ناراحت کردن بیماران دیگر و ایجاد مزاحمت در کلینیک رفت و آمد کنند

هرگاه برایتان مقدور بود فراگیران را به گروه‌های کوچکتری تقسیم و از قسمت‌های مختلف استفاده کنید تا مانع ازدحام در یک قسمت کلینیک شوید. آیا در آن جا به اندازه‌ی کافی بیمار وجود دارد؟ تعداد بیماران باید به اندازه‌ای باشد که موقعیت یادگیری برای تمام فراگیران به وجود آید. اگر جایی نبود که به اندازه‌ی بیمار داشته باشد که برای همه فراگیران موقعیت تمرین فراهم شود، ممکن است لازم شود که فراگیران را به گروه‌های کوچکتری تقسیم و چند محل متفاوت برای آن‌ها انتخاب نمایید. و یا ساعات مختلفی را برای کارآموزی آن‌ها تعیین نمایید. و همچنین می‌توانید فراگیران را به گروه‌های کوچک تقسیم کنید و آن‌ها را به قسمت‌ها مختلف یک کلینیک بزرگ بفرستید.

آیا در آن جا انواع مناسب بیمار وجود دارد؟ انواع بیماران به اندازه‌ی تعداد آن‌ها اهمیت دارد. آیا بیماران برای یادگیری‌های موضوع‌های تدریس شده مناسب هستند؟ برای مثال اگر شما تغذیه کودکان را آموزش داده‌اید بخشی که در آن اطفال به صورت سرپایی معاینه می‌شوند بهترین مکان برای تمرین است. در آموزش سلامت مادر، تعداد زیاد زایمان برای بدست آوردن تجربه لازم است. برای بدست آوردن تجربه در

سلامت تولید مثل قسمتی از درمانگاه مربوط به افراد بالغ، مکان مناسبی است (بخش بزرگسالان).

آیا محل به راحتی برای فراگیران و استادان قابل دسترسی است؟ آیا این مکان به آموزشگاه شما نزدیک است یا استفاده از وسایل حمل و نقل عمومی از آن جا آسان است؟ آیا برنامه ریزی خاصی برای رفت و آمد به آن جا لازم است؟ محلی را انتخاب کنید که دسترسی به آن تا حد ممکن آسان باشد.

آیا این مکان هنوز هم می‌تواند نیازهای آموزشی را برطرف کند؟ اگر این مکان یک مکان از قبل ساخته شده است آیا هنوز برای استفاده شما مناسب است؟ مهم است که دائماً تناسب آن محل را برای رفع نیازهای آموزشی بررسی کنید. هنگامی که محل درمانگاه را انتخاب می‌کنید، مهم ترین عامل سازگاری و مطابقت محل کلینیک و آموزش‌های کارکنان با مطالبی است که شما آموزش می‌دهید.

محیط تمرینات بالینی را آماده کنید

آموزش مهارت‌ها ممکن است با معرفی مهارت‌ها و نشان دادن آنها در کلاس شروع شود. بسته به نوع مهارت، آموزش

همراه با تمرینات چه در کلاس و چه در محیط آزمایشگاهی قبل از اینکه فراگیران این مهارت ها را با بیماران اجرا کنند، ادامه پیدا می کند. شما قبل از تمرینات بالینی چه مراحل را پشت سر می گذارید؟ از نظر شما مهم ترین آمادگی که فراگیران برای بدست آوردن تجربیات بالینی لازم دارند چیست؟ زمانی که مکان مناسب انتخاب شد، در حالی که برای آموزش آماده می شوید، ابعاد مختلف تمرینات بالینی را در نظر بگیرید. محیط فیزیکی، موقعیت مکانی، تعداد بیماران و کارکنان درمانگاه (بخش بالین) را با مطمئن شدن از اینکه محیط فیزیکی برای اهداف شما مناسب است آماده کنید. هنگام آماده شدن برای تمرینات بالینی سوالات زیر را در نظر بگیرید:

- آیا اتاقی برای گروه های فراگیران و کارهای گروهی در نظر گرفته شده است؟ شما به مکانی برای تجمع فراگیران قبل و بعد از شروع تمرینات نیاز خواهید داشت. در زمان هایی که بیماران مراجعه نمی کنند، این اتاق می تواند مورد استفاده ی فراگیران برای بحث در مورد مسائل درسی و کارهای گروهی قرار گیرد. قبل از شروع جلسات تمرین، اتاق یا مکانی را برای این منظور در نظر بگیرید.

- آیا لوازم و داروهای مورد نیاز در دسترس هستند؟ هر جلسه تمرین وسایل و لوازم مورد نیاز خود را دارد. به عنوان مثال برای تزریق درون عضله ای^۱، داروهای ضروری و وسایل باید برای یادگیری چگونگی تزریق در عضله کودکان در دسترس باشد. با درمانگاه (محیط بالینی) که برای تمرین انتخاب کرده اید مذاکره کنید تا مطمئن شوید لوازم مورد نیاز در اختیار شما قرار می‌گیرد. در درمانگاه (محیط بالینی) باید لوازم و وسایل کافی برای سرویس دهی به بیماران وجود داشته باشد. ممکن است به تکمیل لوازم مصرفی، وسایل و لوازم یک بار مصرف مثل دستکش و یا فراهم کردن وسایل اضافی برای مراحل آموزشی نیاز باشد. وسایل لازم را قبل از شروع جلسات تمرین آماده کنید.
- عامل مهم دیگر در آماده سازی محیط تمرین کلینیکی (بالینی)، در نظر گرفتن موقعیت محیطی است. هنگام آماده سازی محیط تمرین موارد زیر را در نظر بگیرید:
- آیا تمرینات در ساعاتی که بیماران در کلینیک هستند و ساعاتی که برای کارکنان محیط بالین مناسب است

1-Intramuscular injection (IMI)

برنامه ریزی شده اند؟ شما باید تمرینات خود را در ساعاتی اجرا کنید که فراگیران دسترسی به بیماران داشته باشند اما مزاحم سرویس دهی معمول به آنها نشوید. همچنین در نظر بگیرید که چه ساعاتی در روز فراگیران به بیشترین تعداد بیمار در محیط بالین (کلینیک) دسترسی دارند. با چه کسی برای تمرینات بالینی لازم است صحبت و مذاکره شود؟ چه کسانی در بخش اداری، و یا محیط کلینیکی (بالینی) لازم است که با شما در ترتیب دادن و برقراری تمرینات کلینیکی همکاری کنند؟ با آنها صحبت کنید تا از همراهی آنها با فراگیران مطمئن شوید. در نظر داشته باشید که آمادگی‌های لازم و کافی برای کار با بیماران و جلسات تمرین وجود دارد. هنگام انتخاب عرصه آموزش تعداد بیماران در نظر گرفته شده و اکنون باید مطمئن شوید که برای هر جلسه تمرین، بیمار با بیماری مناسب در آنجا وجود داشته باشد. موارد زیر را در نظر بگیرید:

- آیا در آنجا به اندازه‌ی کافی بیمار وجود دارد؟ آیا تعداد بیماران با تعداد فراگیران متناسب است و برای هر فراگیر موقعیت کار با بیماران وجود دارد؟ آیا نیاز به

فرستادن فراگیران به مکان‌های متفاوت و یا تقسیم آن‌ها در همان محل موجود هست؟

- آیا نیاز به تقسیم بیماران هست؟ در بعضی مهارت‌ها مثل معاینات قبل و بعد از زایمان، ارزیابی تغذیه، مشاوره تغذیه با شیر مادر ممکن است به تقسیم بندی بیماران نیاز داشته باشید. با کارکنان برای در اختیار قرار دادن تعداد بیماران مناسب با اهداف درس مربوط و یا کمک در انتخاب بیماران از بخش‌های مختلف صحبت کنید. ممکن است ساعاتی باشد که تعداد کمی بیمار در محیط بالینی وجود داشته باشد، در این مواقع تکالیف دیگری برای فراگیران مشخص کنید. هنگامی که محیط بالینی خلوت است، مشاهده‌ی مهارت‌های آموزش داده شده و دیگر فعالیت‌های گروهی، فعالیت‌هایی هستند که می‌توانید انجام دهید. شاید مهم ترین قسمت آماده شدن برای جلسات کار و کسب تجربه در بالین، هماهنگی با کارکنانی باشد که باید با شما همکاری کنند. همکاری آن‌ها از نظارت روی کار فراگیران در مواقع لزوم گرفته تا کار کردن در کنار فراگیران، آموزش، همکاری و روحیه دادن به فراگیران هنگام کار با بیماران،

برای به وجود آوردن یک محیط آموزشی مناسب لازم است.

به طور خلاصه می توان گفت که :

شما باید خود را هم برای کلاس درس و هم برای آموزش بالینی آماده کنید و به خاطر داشته باشید که کلاس و آموزش‌های بالینی مکمل یکدیگر هستند. از زمان شروع آموزش تئوری، توضیح و نشان دادن مهارت‌ها (پروسیجرها) ، تمرین مهارت‌ها در یک محیط آزمایشگاهی و در آخر برای تمرین و کار با بیماران آمادگی لازم را داشته باشید. در کلاس مطمئن شوید فراگیران به خوبی تمامی مطالب را درک می کنند و همه چیزها مثل نمایش پروسیجرها و عوامل مرتبط با نمایش پروسیجر وسایل کمک آموزشی را می توانند ببینند. بعلاوه مطمئن شوید که آن ها هر نوع فعالیت گروهی تعیین شده را انجام داده و کامل می نمایند. برای کلاستان هر تمرین و تکلیفی که برای فراگیران لازم است آماده کنید. محیطی را با شرایط محیط واقعی بالین برای به نمایش گذاشتن پروسیجرها تدارک ببینید. بعلاوه این محیط را به گونه ای آماده کنید تا فراگیران بتوانند در گروه‌های کوچک به کار و تمرین بپردازند و بازخورد لازم را دریافت نمایند.

محیط‌های کلینیکی (بالینی) که لوازم کافی و بیماران مناسب با اهداف درس شما را برای کارآموزی فراگیران دارند، انتخاب کنید. جدول شماره ۱ مراحل آموزش را از کلاس تا بالین نشان می‌دهد.

جدول ۱- فرایند یادگیری

مطالب آموزش	مطالب آموزش	بدست آوردن
تئوری و فراهم	جدید و بالا بردن	مهارت‌های جدید
محیطی کردن	مهارت فراگیران	توسط فراگیران به
مناسب برای	توسط تمرین در	وسیله کار با بیماران
یادگیری به وسیله	محیط آزمایشگاهی	تحت نظارت شما
فعالیت‌هایی مثل		
کارهای گروهی		

چک لیست برای آماده کردن محیط آموزشی

این چک لیست را به عنوان یادآوری کننده در هنگام آماده شدن برای آموزش درون کلاس و آموزش بالینی در نظر بگیرید. بعد از کامل شدن هر مورد تیک بزنید

مراحل آماده سازی محیط آموزشی

الف) آماده سازی محیط کلاس:

- ۱- آیا اندازه ی کلاس برای تعداد فراگیران مناسب است؟
- ۲- آیا سرمایس و گرمایش کلاس مناسب است؟ آیا نیاز به اضافه کردن پنکه یا بخاری وجود دارد؟
- ۳- آیا نور کلاس مناسب است؟
- ۴- آیا صندلی ها مناسب هستند؟
- ۵- آیا وسایل سمعی و بصری در دسترس هستند؟

ب) آماده سازی محیط فیزیکی:

- ۱- آیا اندازه ی کلاس برای تعداد فراگیران مناسب است؟
- ۲- آیا اتاقی برای کارهای گروهی در نظر گرفته شده است؟
- ۳- آیا داروها و وسایل لازم در دسترس هستند؟

ج) موقعیت محیط بالینی :

- ۱- آیا واحد برنامه ریزی برای تمرین فراگیران و کار آن ها در محیط بالینی، با کارکنان آن محیط هماهنگی انجام داده است؟
- ۲- آیا مدیریت و کارکنان محیط بالینی از زمان آغاز کار فراگیران و اهداف درس مطلع هستند؟

د) بیماران:

- ۱- آیا در آن محل بیمار کافی وجود دارد؟ (آیا تعداد بیماران با تعداد فراگیران هماهنگی دارد؟)
- ۲- آیا بیماران متناسب با درس آموزش داده شده وجود دارد و آیا نیازی به تقسیم بیماران است؟ و اگر محیط آموزش بالینی یک درمانگاه است، آیا بیماران در طی تمرینات به درمانگاه مراجعه می کنند؟
- ۳- آیا تمرینات مناسب برای اوقات بیکاری فراگیران در نظر گرفته شده است؟

سخن پایانی:

در پایان باید گفت که شروع و پایان تدریس موفق بدست فراگیر است. در این نوع تدریس تأکید بر ویژگی های فراگیر، پیش دانسته های او ، علایق، استعداد و میزان و نوع نیاز او به دانستن مطالب است. و به عبارتی تدریس موفق دارای روش فراگیر محور است.

لازمه تدریس موفق برخورداری معلم از تسلط وسیع بر محتوای آموزش است. به علاوه او می بایستی در توضیح دادن و بیان مطالب دارای تسلط کافی باشد و بتواند فراگیران را به کشف راه حل های مسئله و چگونگی رسیدن به آن ها هدایت نماید . تدریس موفق همواره با برنامه ریزی ، هدفمند و سازگار با شرایط تدریس از جمله اینکه متناسب و سازگار با پیش دانسته های فراگیر است. معلم در یک تدریس موفق قادر به بازخورد دادن به فراگیر و بالعکس بازخورد گرفتن از او، همچنین قادر به شناسایی نقاط قوت و ضعف تدریس به منظور تجزیه و تحلیل و ایجاد مداخله لازم بمنظور اصلاح تدریس است.

منابع فارسی :

۱- صفوی امان الله ، کلیات روشها و فنون تدریس همراه با آموزش جدید تدریس. انتشارات معاصر ، ویرایش دوم ۱۳۸۲

۲- عزیزی فریدون ، آموزش علوم پزشکی ؛ چالشها و چشم انداز ها . انتشارات معاونت آموزش و امور دانشجویی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی پائیز ۱۳۸۲

۳- کجوری جواد و همکاران ، نکاتی مهم در آموزش پزشکی . قابل دسترسی در سایت دانشگاه علوم پزشکی شیراز، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی شیراز، ۱۳۸۹

۴- نجفی پور صدیقه ، مصلی نژاد لیلی ، نجفی پور سهراب. آموزش برای یادگیری و یادگیری برای آموزش. انتشارات امید ۱۳۸۸

منابع انگلیسی:

- 1- Harden Ronald, A Practical guide for medical Teachers. Edinburg London new York Toronto,2001
- 2- Effective Teaching: A Guide for Educating Health care providers Jeneva, WHO,2005

